

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ СЛАВІСТИКИ

УДК 004.738.5(450=161.2)+316.77

С. Дель Гаудіо

ІТАЛІЙСЬКИЙ ВПЛИВ НА УКРАЇНОМОВНІ ІНТЕРНЕТ-ГАЗЕТИ В ІТАЛІЇ

Стаття є продовженням циклу досліджень, присвячених впливу італійської мови та культури на журналістський дискурс та тексти україномовних газет в Італії.

Ключові слова: українська мова, мова української діаспори, соціолінгвістика, італійська мова, ЗМІ.

Статья является продолжением цикла исследований, посвященных влиянию итальянского языка и культуры на журналистский дискурс и тексты украиноязычных газет в Италии.

Ключевые слова: украинский язык, язык украинской диаспоры, социолингвистика, итальянский язык, СМИ.

The article provides an analysis of the language specificity of Ukrainian electronic press in Italy.

Keywords: Ukrainian, Language of the Ukrainian Diaspora, Sociolinguistics, Italian, Mass-Media.

У статті розглядаються мовні особливості української діаспори в Італії, зокрема, зосереджується увага на впливі італійської мови на україномовні інтернет-газети в Італії.

Незважаючи на актуальність означеної тематики та на зусилля останніх років заповнити нестачу студій, присвячених україномовній діаспорі в Італії, досліджень бракує.

Ми не розглядаємо соціодемографічних даних, причин та характеристик міграції в Італії, адже вони вже були об'єктом нашого обговорення. Зі стислим оглядом про вчених, які займаються питаннями української діаспори в Італії, можна ознайомитися в одному з досліджень автора [1].

1. Україномовні газети та інтернет-видання в Італії

В Італії друкується низка україномовних періодичних видань. Назвемо найпоширеніші україномовні ¹ газети та інтернет-сайти ². Насамперед слід згадати: а) часопис «До світла», що виходить за сприяння Української греко-католицької церкви та надає читачам духовну підтримку. Це періодичне видання розповсюджується серед українців у всіх регіонах Італії й висвітлює різноманітні аспекти заробітчанського життя, визначаючи також місце Церкви в ньому; б) «Українську газету» в Італії, засновану в лютому 2006 року видавничим домом «Іноземці в Італії». Це – інформаційно-аналітичне видання й найпоширеніша україномовна газета в Італії. Головний редактор – журналістка Маріанна Сороневич. Вона активно співпрацює з різними газетними та інтернет-виданнями.

З іншомовних газет, що виходять з україномовними вкладками, у яких здебільшого розповідають про події в громаді та публікуються листи читачів, варто згадати також російськомовні газети «Слово» (з редакцією в Мілані) та «Наша газета» (з редакцією в Неаполі).

До електронних ресурсів, присвячених українській міграції в Італії, належать такі інтернет-видання:

- ◆ незалежний сайт українців в Італії «Лелеки»;
- ◆ сайт «Української газети» в Італії;
- ◆ сайт Української греко-католицької церкви.

Незалежний сайт українців в Італії «Лелеки» (<http://www.leleky.org/>) було відкрито в березні 2008 року. Його створення,

за словами засновників, значною мірою було реакцією на фактичну відсутність активного загальноукраїнського інтернет-ресурсу на теренах Італії.

«Українська газета» в Італії – один з перших засобів інформації в цій країні; у липні 2008 року вона створила свою веб-сторінку (<http://www.gazetaukrainska.com/>). Крім рубрик, відображених на паперових носіях, сайт висвітлює широкий спектр актуальних культурних, соціальних, політичних та спортивних подій в Італії, проводить соціологічні опитування, презентує фотоматеріали. Значна увага приділяється міжнародним відносинам між Україною, Італією та Євросоюзом.

Сайт Української греко-католицької церкви в Італії (<http://www.chiesaucraina.it/>) інформує про діяльність там однойменної церкви, про події в церковних громадах, імміграцію крізь призму церковної доктрини.

Зрозуміло, що інтернет-ресурси останнім часом стали найпотужнішим засобом інформації, здебільшого серед молоді або поміж мігрантів, які приїхали в шкільному віці й мають схильність до широкого використання інтернет-мережі.

Слід зазначити, що всі інтернет-ресурси, які здебільшого представляють продовження паперових газет, є феноменом стосовно недавнього часу. Існування інтернет-видання сприяє полегшенню (віртуального) процесу агрегації української громади в Італії, особливо там, де можливості спілкування українською мовою або доступ до україномовних каналів обмежено. Звісно, роль електронних ресурсів посилюється з часом, особливо серед покоління, яке народилося в Італії або в дитинстві мігрувало в цю країну.

2. Україномовні газети в Італії: деякі зауваження

На цьому етапі дослідження проаналізовано обмежений корпус журналістських даних. Розглянуто близько 20 газетних

фрагментів (усі – в електронному форматі), бо ми з очевидних причин не мали фізичного доступу до паперових варіантів³. Незважаючи на це, маємо намір у майбутньому збільшувати кількість корпусу, щоб запропонувати ґрунтовніший аналіз.

У тезах доповіді «Італізми в українських ЗМІ: мова газет» [2, с. 4–5] зазначається, що журналістський дискурс та текст, на відміну від мовлення пересічного українця, показує свою специфіку, а саме:

а) письмовий текст є завжди точніший, ніж усне мовлення. Насправді вже під час формальних інтерв'ю за допомогою диктофона респонденти обирають більш контрольовану мову, намагаючись уникнути (але не завжди вдається) очевидних відхилень від української норми та італійських елементів;

б) кількість лексичних та семантичних італізмів істотно зменшена в мові газет;

в) журналісти, які працюють для різних видань, мають переважно вищу освіту, часто саме в царині журналістики. Тому вони свідоміше ставляться до українського слова, особливо в паперових виданнях. Проте було особисто спостережено, що на журналістів у неофіційних ситуаціях впливала італійська мова. Вони використовували типові для мігрантів італійські вкраплення та лексичні елементи, як наприклад: *сьогодні я підійшла до фіскаліста* (= податківця) тощо.

Зрозуміло, що завдання журналістів складне. Вони зобов'язані звертатися до гетерогенної публіки читачів, серед яких є різноманітна маса працівників, котрі не завжди мали змогу отримати середню або вищу освіту. Тому україномовні журналісти займають позицію культурного посередника між двома культурами й повинні передати специфічність італійської адміністративної системи українською мовою.

Відомо, що перші слова, засвоєні українцями Італії, стосувалися юридично-адміністративних термінів і певних італій-

ських реалій [1, с. 46], які не мали безпосереднього відповідника в українській мові або вживалися в інших контекстах у першій мові. Наведемо типові зразки: *пермес(с)о ді соджорно та лаворо* (укр.: дозвіл на проживання та працевлаштування), *карта ідентіта* (еквівалент українського внутрішнього паспорта) та ін.

Було також зазначено, що газетні видання за останні роки приділяють більшу увагу якості мови в порівнянні з першими спробами на початку 2000-х років.

3. Аналіз інтернет-газетних фрагментів

У цьому розділі для аналізу пропонуємо окремі фрагменти з інтернет-видання «Української газети» в Італії [6]. Зауважмо, що ми розглядаємо лише специфіку впливу італійської мови на журналістський текст і залишаємо поза увагою ідіостиль журналіста та граматичні відхилення від норм сучасної української мови. Це може бути об'єктом окремого дослідження.

У заголовку однієї зі статей «Проживання в країнах ЄС з італійським *пермессо*» відразу впадає у вічі давно засвоєна та розповсюджена в мовленні мігрантів реалія «*permesso*», що є частиною згаданого словосполучення «*permesso di soggiorno*»; український еквівалент – дозвіл на проживання. Це доказ того, що окремі слова щодо юридично-адміністративної сфери остаточно ввійшли до постійного складу мовлення пересічного україномовного носія. Отож, їх не можна розглядати як результат взаємодії соціолінгвістичних та психолінгвістичних процесів адаптування до мовного середовища, залежно від співрозмовника та комунікативного контексту, як стверджує Перотто [4, с. 3–5]. Безсумнівно, що україномовні журналісти навмисно вживають уже засвоєні в мовленні мігрантів (або загальноновживані в італійському соціумі) слова в заголовках статей з комунікативною інтен-

цією, щоб відразу привернути увагу читачів до змісту повідомлення, наприклад: «*Що таке і чому слід платити абонемент Rai*⁴ (*canone Rai*)?».

Насправді журналісти в самому тексті здебільшого вживають правильний український еквівалент або використовують лапки, щоб позначити семантично марковані слова та звороти. Однак італійський соціопрагматичний контекст постійно впливає на журналістів, особливо коли статті є перекладом переважно італійського оригіналу. Проаналізуємо такий фрагмент:

«Легалізація (*санаторія*) в Італії 2012»; у підзаголовку читається: «Легалізація. У разі розірвання робочих стосунків видаватимуть *пермессо* по безробіттю».

Далі у статті зазначається, що «*сім'ї та організації, які подали заяви на амністію своїх працівників, у випадку, якщо їх документація відповідатиме вимогам, будуть запрошені у квестуру для підписання контракту на проживання з іноземцем... Що ж робити, якщо робочі стосунки завершаться до прийому у квестури? На це запитання дає відповідь циркуляр Міністерства внутрішніх справ... Сім'я та організація зобов'язані заплатити *контрибути* за час роботи, та, у будь-якому випадку щонайменше за шість місяців..., вони повинні подати заяву до *поліції* про підміну особи...».*

З тексту зрозуміло, що в заголовку комунікативні стратегії звернення до кола читачів ті самі, що й у попередньому прикладі. Скажімо, слово *санаторія*⁵ не перекладається. Проте в тексті виявлено, що значна кількість італійських лексем, які вказують на типові італійські адміністративні реалії, повністю засвоєні навіть у журналістському дискурсі. Крім певних конструкцій, що їх можна інтерпретувати як результат російської або ненормативної (діалектної) інтерференції⁶, залежно від наукового погляду, наприклад, *по безробіттю*, усі підкреслені нами лексеми є загальноновживаними та інтегрованими в мов-

ленні українських (російськомовних та україномовних) мігрантів.

Темою суперечки може бути, чи належать визначення *поліція* і *квестура* до активної сучасної української лексики, чи, найімовірніше, вони вказують на іншомовне культурне світосприйняття.

Словник української мови [3, т. 11, с. 217], скажімо, тлумачить *циркуляр* «як письмове розпорядження, наказ директивного характеру, що його надсилають підвідомчим установам або підлеглим службовим особам». Усі наведені (у статті словника) приклади показують історичну конотацію. Зате його відповідник *circolare* залишається актуальним і належить до активної адміністративної лексики сучасної італійської мови.

Додатковий аргумент на користь проникнення та інтеграції італійських лексем до української морфологічної системи заробітчан – це відмінювання ⁷ таких слів, як **контрибути** (внески у фонд соціального страхування) – **контрибутив**; годі порівняти наведений вище фрагмент з таким: «*Прийом у квестурі не є формальністю. На ній роботодавець повинен подати квитанції оплати контрибутив та соціальних внесків, а працівник – підтвердити свою присутність в Італії принаймні з 2011 року...*».

В іншому уривку читаємо: «*Дозвіл на проживання в ЄС дозволяє працювати та навчатися в інших державах Євроспільки довше трьох місяців. Таку можливість надано Європейською директивою № 109 від 2003 (затвердженою в Італії **легіслативним** декретом № 3 від 2007)*». Цікаво, що в цьому уривку журналіст вживає специфічну політичну назву, що вказує на старе найменування Євросоюзу. Відомо, що для здійснення економічної та політичної євроінтеграції цей європейський простір ще називався «Comunità Europea» (пор.: англ. *European Community*). Не можна залишити поза увагою транслітерована

не вживання італійського терміна «*decreto legislativo*», тобто «законодавча постанова».

Нарешті, як уже зазначалося [2, с. 4–5], для читачів, котрі ознайомлені з італійськими мовними структурами та лінгвокультурним контекстом, дослівний переклад італійського тексту є очевидним. Часто в юридичних текстах трапляються такі звороти, як *слідувати процедури*, що, незважаючи на орфографічну помилку, є структурною калькою італійської «*seguire le procedure*», яка часто вживається в юридичних текстах.

Стосовно інтернет-сайта «Української газети» в Італії слід зауважити, що під заголовком «Домівка», крім українських титрів, також вживаються засвоєні в мові мігрантів італійські слова: «*colf e badanti*»⁸, що, на нашу думку, є квазі-синонімічними й означають роботу доглядальниць за людьми літнього віку (рідше – дітьми) та одночасне виконання функцій домашньої робітниці (італ. *collaboratrice domestica*).

Висновки

Отже, ми запропонували невеликі фрагменти різних статей однієї з головних україномовних газет в Італії. Доходимо висновку, що з різних причин соціолінгвістичного характеру неможливо повністю уникнути італійських лексем та виразів:

1) мова-реципієнт, тобто українська, перебуває в рамках постійного контакту з італійською;

2) уживання специфічних італізмів у заголовках газет сприяє певній стилістично-маркованій та інформативній функції;

3) швидкий темп перекладу окремих газетних текстів з іншомовних видань, насамперед з італійських, українською також впливає на мовну свідомість журналіста-перекладача, який не завжди демонструє належні мовні навички та перекладацьку компетенцію.

Розповсюдження україномовних видань, по-перше, здійснює позитивну функцію, передусім тому, що україномовні газети та інтернет-сайти підтримують українське слово в Італії. По-друге, вони діють як мовні фільтри, затримуючи надмірне проникнення італійських елементів у мовлення українців, котрі завдяки редакторським стратегіям, таким як використання лапок, контекстуальне пояснення італійських термінів тощо, починають усвідомлювати зайве використання італізмів у їхньому мовленні.

Надалі ставимо за мету збільшити мовний корпус для наукового розгляду цих психолінгвістичних механізмів, що сприяють функціонуванню та взаємодії двох різних мовних кодів.

ПРИМІТКИ

¹ Доречність вибору терміна «*україномовні*» замість «*українські*» ЗМІ в Італії було вже обговорено в доповіді на ХІХ міжнародній конференції з проблем функціонування й розвитку української мови [див.: 2, с. 4–5].

² Див. опис україномовних газет в Італії [1, с. 12; 4; 5].

³ Наразі автор працює в Україні.

⁴ Rai – це абревіатура італійського «Radio televisione italiana», що вказує на національні італійські радіо- та телеканали.

⁵ Слід зауважити, що цей термін стосується юридичної сфери зі значенням «скасування / анулювання» попереднього законопроекту тощо на користь певної категорії осіб. Наразі йдеться про процес легалізації тих українців, які жили нелегально до цього моменту й саме тому використовують нагоду відмінити попередній закон та отримати легалізацію.

⁶ Нагадаємо, що головний редактор української газети – це молода україномовна особа, яка вже давно перебуває в Італії і походить із Західної України (м. Дрогобич). Отже, можна спростувати міцний російський вплив на її мовлення.

⁷ Підкреслюємо, що особливо італійські іменники жіночого роду на *-a* відносно швидко, як можна було припустити, інтегрувалися до української

морфології, пор. *спеза* – *спезу*, тобто покупки. Пор.: *fare la spesa* – *я зробила спезу*.

⁸ Слід зазначити, що слово «*баданте*» широко вживається серед інформантів з інших країн (Болгарії, Молдови та ін.).

ЛІТЕРАТУРА

1. Дель Гаудіо С. Мова українських мігрантів в Італії: соціальні та лінгвістичні характеристики. – К. : Видавничий дім Дмитра Бурого, 2012. – 60 с.

2. Дель Гаудіо С. Італізми в українських ЗМІ в Італії: мова газет // Мова. Суспільство. Журналістика. Збірник матеріалів і тез XIX міжнародної науково-практичної конференції з проблем функціонування і розвитку української мови. – К., 2013. – С. 4–5.

3. Словник української мови. – К. : Наукова думка, 1970–1980. – Т. 1–11.

4. Perotto M. Vitalità della lingua russa nell'immigrazione russofona in Italia: una proposta di analisi integrate [Електронний ресурс] // mediAzioni 2012. – № 13. – Режим доступу : <http://mediazioni.sitlec.unibo.it> (27.03.2013).

5. Українська діаспора в Італії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%...> (15 березня 2013 р.).

6. «Українська газета» в Італії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gazetaukrainska.com/2012-02-13-14-28-04.html> (15 березня 2013 р.).

SUMMARY

This paper continues a series of contributions dedicated to the «Italian influence on the Ukrainian migrant speech» in Italy. It was already pointed out that studies on this topic are still limited in number. Aim of this article is to provide an analysis of the language specificity of the Ukrainian electronic press in Italy.

In the first section we presented the most widespread Ukrainian migrant press published in Italy, both in their paper and electronic formats. Socio-demographic data and emigration causes are not treated in this paper since they have previously been subject of discussion.

In the second section we briefly compared the main differences between the Ukrainian oral migrant speech and the journalistic discourse.

In the last section, on the basis of a small textual corpus (approximately 20 e-newspapers), the most evident language characteristics (Italianisms in the Ukrainian discourse) are analyzed.

We reached the conclusion that it is extremely difficult, if not impossible, for the Ukrainian journalists to avoid certain Italian realia and expressions for a number of reasons:

a) Situation of permanent language contact with Italian, in which the latter takes over the function of the dominant language;

b) Particular stylistic-informative function in the newspaper headlines of specific Italianisms;

c) High speed rate of translations from Italian (and foreign) news into Ukrainian. This also affects the language consciousness of the journalist-translator who does not always display an adequate language and translation competence.

The diffusion of Ukrainian e-publications however also accomplishes a positive function, for they sustain the Ukrainian language among the migrant communities. Moreover they act as a language filter, thus avoiding an excessive use of Italian lexical and grammatical elements in the migrant speech. This is also made possible thanks to editorial strategies, e.g. the use of quotation marks to mark semantically connoted lexical items, contextual explanation of specific Italian legal terms etc.

Keywords: Ukrainian, Language of the Ukrainian Diaspora, Italian, Mass-Media Discourse, Sociolinguistics, Language Contacts.